

Мониторинг и тенденции за развитие на овце Родопски Цигай

Цонка Оджакова

*Научен център по животновъдство и земеделие – Смолян,
4700 Смолян, Селскостопанска академия, София, България
e-mail: tsonkaat@abv.bg*

Резюме

Целта на проучването е да се направи анализ, оценка и да се определи динамиката и тенденциите на породата Родопски Цигай. Използвана е информация от племенните книги на контролираната част на популацията и отчетите на „Асоциация за развъждане на Среднородопска, Каракачанска, Родопски Цигай овце“. Направен е анализ на размера, географското разпространение, динамиката на броя на контролираните животни, възможностите за възпроизводство, възрастовата структура на породата и са изследвани селекционните признаци – живо тегло, вълнодобив, дължина на вълната и биологична плодовитост на 2,5-годишна възраст. „Асоциация за развъждане на Среднородопска, Каракачанска, Родопски Цигай овце“ извършва селекция и контрол върху 9542 овце майки, женски шилета и кочове. Най-голям е дялът на фермите с размер на стадата между 70 и 250 бр. животни. Контролираните овце се отглеждат в 53 ферми в 4 области в планинските и предпланински райони на Южна България.

Ключови думи: Родопски Цигай, развъждане, състояние на породата, живо тегло, вълнодобив, плодовитост

Monitoring and trends for development of Rhodope Tsigai sheep

Tsonka Odjakova*

*Research center for Stockbreeding and Agriculture – Smolyan, 4700,
Agricultural Academy, Sofia, Bulgaria
Corresponding author: tsonkaat@abv.bg*

Citation: Odjakova, T. (2022). Monitoring and trends for development of Rodope Tsigai sheep. *Zhivotnovadni Nauki*, 59(6), 13-19 (Bg).

Abstract

The aim of the study is to analyze, evaluate and determine the dynamics and development of the Rhodope Tsigai breed. Information from the pedigree books of the controlled part of the population and the reports of the "Association for Breeding of Central Rhodope, Karakachan, Rhodopean Tsigai sheep" were used. An analysis was made of the geographical distribution, the dynamics of the number of controlled animals, the possibilities for reproduction, the size and the age structure of the breed, and the selection characteristics – live weight, wool yield, wavelength and biological fertility at the age of 2.5 years, were studied. "Association for Breeding of Central Rhodope, Karakachan, Rhodopean Tsigai Sheep" carries out selection and control of 9542 ewes, female ewes and rams. The farms with herd sizes between 70 and 250 animals form the largest part. The controlled sheep are reared in 53 farms in 4 districts in the mountainous and foothill regions of Southern Bulgaria.

Key words: Rhodope Tsigai, breeding, state of the breed, live weight, wool yield, fertility

Въведение

Съвременните цигайски овце, развъждани в различни страни – Унгария, Полша, Австрия, Турция, Украйна и Русия, в зависимост от насоките на племенната работа се характеризират с едни или други продуктивни особености. В едни страни развъждането и селекцията са насочени към увеличаване настрига на вълна, в други – млечността, а в трети се стремят да поддържат на високо равнище и трите продуктивни показателя – вълнодайност, месодайност и млечност. На основата на предварително определени от създадените през 50-те години научни колективи, развъдни цели и методики, след поредица от научни изследвания цигайската порода бе утвърдена като порода подобрителка за планинските и предпланинските райони. В резултат на специфичните условия на районите на нашата страна и съществените различия на използваните за подложка местни породи са се обособили два типа Цигай – един за Северна и Югозападна, и друг за Южна България. На тази основа впоследствие бяха признати двете Цигайски породи, Старопланински и Родопски Цигай (Bonchevska and Ivanova, 2022).

Родопският цигай е създаден в планинската част на Родопите, Рила, Пирин, Средна гора и Странджанско-Сакарския район. Провеждано е поглъщателно и възпроизводително кръстосване на местните овце, развъждани в съответните райони, с интродуцираните цигайски кочове. Използвани са мъжки животни предимно от приазовския тип, отличаващи се с по-висока плодовитост, скорозреелост и месодайни качества. Животните от Родопския цигай са много издръжливи на суровите климатични и теренни условия. Имат здрава костна система и твърди копита. Отличават се с жив темперамент и добра подвижност. Животните са средно едри с компактно тяло. Главата е средно дълга с права

профилна линия. Ушите са прави нормално развити. Кочовете са предимно добре развити, с охлювообразно навити рога, а женските са безроги, но се срещат и такива с къси недоразвити рогчета. Главата и краката под скакателните и коленни стави са покрити с къси бели косми. Опашката е дълга и зарунена. При възрастните животни няма кожни гънки по тялото и шията, но агнетата често се раждат с такива. Кожата е плътна и сравнително дебела. Руното е бяло, затворено, има и полуотворени с щапелен строеж. Зарунеността на корема е сравнително добра. Главата е зарунена до линията на очите, а крайниците до коленните и скакателните стави. Овцете са средно едри. Живото им тегло се колебае в широки граници от 40 до 60 kg (средно 45–48 kg), а при кочовете 70–85 kg, но се срещат и такива с над 100 kg. Проучвания върху угодителните и месодайни качества на цигайски агнета у нас извършват редица автори: Ivanov (1983); Raichev et al. (1984); Ruseva et al. (1989); Karadjov (1989); Genkovski (1999, 2002) и Yankov (1990). Резултатите за среднодневния прираст варират от 0,205 kg до 0,252 kg. Kafedjiev (1997) проучва дойната млечност и състава на млякото, като получените данни са следните: 43,5 l млечност за доен период; 19,38% СВ, 8,25% млечна мазнина, 11,81% СБО, 6,33% белтъчни вещества, 42,9% лактоза и 0,95% пепел. Биологичната плодовитост е в границите на 105–115%. Odjakova & Angelov (1998) съобщават, че през бозайния период се продуцира 30,03 l мляко.

Целта на проучването е да се направи анализ и оценка на съвременното състояние и да се определят тенденциите на развитие на породата Родопски Цигай.

Материал и методи

Обект на изследванията са овце от породата Родопски Цигай, отглеждани в България.

Използвана е информация от племенните книги, родословните свидетелства, първичната развъдна документация на контролираната част на популацията и отчетите на „Асоциация за развъждане на Среднородопски, Каракачански и Родопски Цигай овце“ за периода 2015–2022 г. Направен е анализ на географското разпространение и динамиката на броя на контролираните животни за 8-годишен период, възможностите за възпроизводство, размера и възрастовата структура и са проследени селекционните признаци – живо тегло, вълнодобив, дължина на вълната и биологична плодовитост на 2,5-годишна възраст.

За обработка и статистическо оформяне на получените резултати е използван софтуерен продукт – програма Statistica for Excel 2016.

Резултати и обсъждания

Дейността с породата в „Асоциация за развъждане на Среднородопска, Каракачанска, Родопски Цигай овце“ започва през 2013 г. с издирвателна дейност по избор на типични представители и стада от Родопския цигай. През 2015 г. се завежда родословната книга на породата и животните се одобряват от ИАСРЖ – София. За горепосочения период овцете от Родопския цигай следват тенденция на увеличение. Установено е, че за периода 2015–2022 г. броят на овцете под селекционен контрол нараства от 967 до 7774, като най-голямото увеличение е през 2016 година. От 2019 г. до 2022 г. процентът на увеличение се движи от 8,8% до 13% за всяка година. Тенденцията за броя на женските шилета

следва тази на овцете майки, като през 2022 г. спрямо 2020 г. бележи ръст от 19,7% (таблица 1). Женските шилета осигуряват възпроизводството на стадата и са показател за ефективна селекция. Процентът на възпроизводство през този прериод варира от 15,9% за 2015 до 20,5% за 2022 г. Този резултат е близък до оптималния годишен ремонт, заложен в селекционната програма от 20–25%, което дава възможност за ефективна селекция и по-прецизен отбор на стадата.

Динамичните промени на развитието на породата са отразени на фигура 1. При започване на дейността си с породата през 2015 г. овцете майки са развъждани в 8 стада, предимно в Смолянска област. Подобна е тенденцията при анализа и за кочовете. Броят на кочовете през годините на изследвания период се движи от 15 до 169, като данните кореспондират с тези на овцете майки. Селекционираният кочове съставляват от 1,5% за 2015 г. до 2,2% за 2022 г. от контролираните овце. За дейността на Асоциацията през този период броят на животните под селекционен контрол бележи стабилен ръст и устойчивост. През годините на проучвания период кочовете осигуряват покриване от 30 до 50 броя овце.

Географското разпространение на породата следва естествения ход на разпространението и утвърждаването ѝ в планинските райони на областите Смолян, Кърджали, Благоевград, Хасково. На фигура 2 е отразен броят на контролираните овце майки за 2022 година по области на разпространение. Най-много са контролираните животни в област Кърджали – 4353 бр., следвани от Смолянска област – 2084 бр., Благоевградска – 903 бр. и

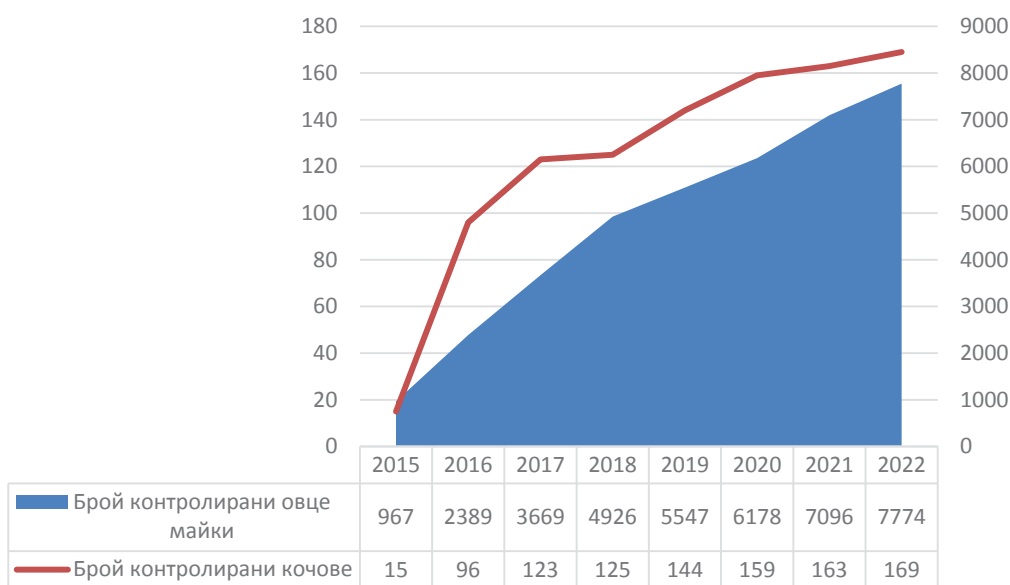
Таблица 1. Брой на животните по категории за 8-годишен период

Table 1. Number of animals by category for an 8-year period

Години / Years	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Овце майки / Ewes	967	2389	3669	4926	5547	6178	7096	7774
Кочове / Rams	15	96	123	125	144	159	163	169
Женски шилета / Hoggets (female)	153	502	885	985	1086	1335	1519	1599

Хасковска – 434 бр. През 2022 г. Асоциацията извършва селекционна дейност с 53 стада в горепосочените области. Основната част от породата се отглежда в семейни ферми от 70 до 250 броя животни по екстензивен начин. В 9 от фермите се отглеждат от 250 до 470 овце, като 8 от тях са в Кърджалийска област. Системите на отглеждане на породата са па-

сищно-оборна и оборно-пасищна в зависимост от района. При недостатъчно естествени пасища в района се преминава към лагерно-пасищно отглеждане, чрез създаване на временни животновъдни обекти. В няколко по големи стада през оборния период се прилага механизация – машинно доене, раздаване на фуража, почистване на тора и др.

Фиг. 1. Динамика на контролираната популация от 2015 до 2022 година

Fig. 1. Dynamics of the controlled population from 2015 to 2022

Фиг. 2. Разпределение на породата Родопски Цигай по области, бр.

Fig. 2. Distribution of the Rodopski Tsigai breed by districts, no

На таблица 2 е представена възрастовата структура на породата Родопски Цигай през 2022 г., която е в пряка зависимост от продължителността на използване на овцете (до навършване на 84 месечна възраст, т.е. 7 години). През 2022 г. установяваме, че при животните на възраст от 2 до 5 години е постигнат близък брой, което е добра оценка за работата с породата.

Генерационният интервал изразява средната възраст на родителите при раждането на тяхното потомство. При овцете и кочовете той зависи от два фактора – възраст на първо заплождане и продължителност на използване. При развитието на породата са приети традиционните у нас възраст на заплождане 18 месеца и продължителност на използване на овцете от 5 лактации (7-годишна възраст) и 4 години на кочовете (5-годишна възраст). Генерационният интервал е 4,223 год. за 2022 г., а ако не се оставят дзвизки за ремонт, тогава средната възраст на продуциращите животни ще бъде 4,79 год. Средната стойност на генерационния интервал за кочовете е 3,29 години. В много страни, а и у нас, при условия на добро хранене заплождането може да става и с една година по-рано. Това е практика в много от фермите, с които работи Асоциацията. Ранното заплождане дава

пряк икономически ефект от отглеждането на овцете, а би било и предимство при оптимизиране на бъдещите развъдни планове и програми със съкращаване на времето за получаване на оценки.

Признаците обект на селекция, които се контролират от Асоциацията и са свързани с показатели за добра жизненост, дълголетие и продуктивност са: биологична плодовитост, живо тегло на 18-месечна и 2,5-годишна възраст, млечност на майките на първа лактация за 90-дневен доен период по АС метода на ICAR /само на елитни стада/, вълнодайност – отчита се настрига на непрана вълна на 2,5-годишна възраст, дължина на вълната и качество по Брадфордската класификация.

Средните стойности на основните продуктивни признаци на овцете от Родопския цигай, контролирани от Сдружение АРСРККРЦО – Смолян за 2020 г. са отразени в таблица 3.

Данните, получени от нашите измервания, кореспондират с тези на Odjakova (1994) при проучване върху новосъздадената популация Родопски Цигай – живо тегло на 18 месеца (41,155 kg до 48,171 kg) и на 2,5-годишна възраст (46,743 kg до 52,030 kg) в зависимост от годината на раждане. Kafedjiev (1997) проучва продуктивните показатели на овцете от породата Родопски Цигай. Според

Таблица 2. Възрастова структура на породата Родопски Цигай за 2022 г.

Table 2. Age structure of the Rodopski Tsigai

Възраст, год / Age, years	Майки в % от дзвизките / ewes in % ewehoggets	брой в популацията / number in the population	Брой x Възраст / number x Age
2	1	1549	3098,00
3	0,83	1535	4605,00
4	0,85	1319	5276,00
5	0,83	1302	6510,00
6	0,49	1013	6078,00
7	0,66	1026	7182,00
8	0	0	0,00
Сума / sum	4,66	7744	32749
Генерационен интервал, год / Generation interval years			4,223
Генерационен интервал без дзвизки, год / Generation interval years without ewehoggets			4,79

Таблица 3. Средни стойности на основните продуктивни признаци на овце и кочове на възраст 2,5 години (2020 г.) от породата Родопски Цигай

Table 3. Average values of the main productive signs of sheep and rams aged 2.5 years (2020) from the Rhodope Tsigai breed

Показатели / indicators	Овце (n = 508) / ewes (n = 508)			Кочове (n = 55) / rams (n = 55)		
	x	S x	CV %	x	S x	CV %
Живо тегло, kg / live weight, kg	47,39	0,041	8,18	72,05	0,128	6,21
Вълнодобив, kg / wool yield, kg	3,55	0,007	9,24	4,75	0,018	5,99
Дължина на вълната, cm / wavelength, cm	10,13	0,037	17,31	12,18	0,039	11,94
Биологична плодовитост, % biological fertility, %	106,4	1,776	5,34	-	-	-

автора, живото тегло при отбиване варира от 19,6 kg до 25,5 kg. На 18 месеца те достигат от 44,4 kg (КОС – Смолян) до 54,9 kg (Павелско), а на 2,5-годишна възраст са със средно живо тегло 49,91 kg. Вълнодобивът за 12-месечен растеж е средно 3–3,5 kg за майките, като варирането е до 15,32% и 5–6 kg за кочовете при рандеман 55–60%. Туанков (1988) извършва подробно проучване на продуктивните признаци на племенните Цигайски стада, развъждани в Южна България. Авторът установява най-висок вълнодобив на овцете майки от АПК Поморие – 4,8 kg, а най-нисък при майките от Котел – 4,0 kg. Вълната е еднородна, полутънка, с нежност 48–56 качество по Брадфордската класификация. Отличава се с голяма здравина и еластичност и с характерна къдрица. Дължината на вълната е 9–12 cm при овцете майки и 9–14 cm при кочовете. Получените в нашето изследване резултати за биологичната плодовитост (106,4%) за Родопския цигай са близки до резултатите на Kafedjiev (1997) при проучването на две стада, отглеждани в Родопите, съответно 107,5% и 112,7%.

Изводи

„Асоциация за развъждане на Среднородопска, Каракачанска, Родопски Цигай овце“ е единствена развъдна организация, работеща с породата Родопски Цигай. През 2022

г. извършва селекция и контрол върху 9542 овце майки, женски шилета и кочове. Най-голям е делът на фермите с размер на стадата между 70 и 250 броя животни. Контролираните овце се отглеждат в 53 ферми в 4 области в планинските и предпланински райони на Южна България.

Броят на младите животни варира през проучвания прериод от 15,9% за 2015 г. до 20,5% за 2022 г., като резултатът е близък до оптималния годишен ремонт, заложен в селекционната програма (20–25%). Получените резултати за живото тегло (от 47,39 kg за овцете майки и 72,05 kg за кочовете), вълнодобивът (съответно 3,55 kg и 4,75 kg), дължината на вълната (10,13 cm и 12,18 cm) и плодовитостта (106%) отговарят на критериите заложи в селекционната програма. Нивото на проучваните признаци покрива селекционните лимити за породата Родопски Цигай. Анализът на размера, разпространението, динамиката и тенденциите потвърждава насоките за развитието на породата Родопски Цигай. Породата е подходяща за отглеждане в планинските и полупланински райони на Южна България при запазване на нейната типичност и идентичност.

Литература

Bonchevska, S., & Ivanova, T. (2022). Current state and dynamics of Staroplaninski Tsigai Breed in Bul-

garia. *Journal of Mountain Agriculture on the Balkans*, 25 (1), 145-155. (Bg).

Genkovski, D. (1999). Fattening capacity of lambs of the Tsigai breed depending on gender and pre-slaughter weight, *Journal of Mountain Agriculture on the Balkans*, 26. (Bg).

Genkovski, D. (2002). Comparative characteristics of sheep of different breeds and offspring, bred in the Middle Stara Planina, *Dissertation, Sofia, Bulgaria*.

Ivanov, I. (1983). Research on fattening ability and slaughter performance of lambs. *Doctoral dissertation, pp 134, Sofia, Bulgaria*.

Karadjov, H. (1989). Characteristics of the created Tsigai type of sheep in the Kotlen region, *Doctoral dissertation, pp 166 Sofia, Bulgaria*.

Kafedzhiev, V. (1997). Formation of intrabreed structure and selection systems in the Rhodope tsigai breed, *pp. 123, Doctoral Dissertation, Sofia, Bulgaria*.

Raichev, S., Katsarov, Y., & Ivanov, I. (1984). Study on the fattening and meat-producing qualities of fine-wool, semi-fine-wool and coarse-wool lambs. *Zhivotnovadni nauki* 7, 42-48 (Bg).

Odjakova, T. (1994). Productive characteristics of the local Middle Rhodope, Karakachan sheep and of the sheep from the newly created Rhodope Tsigai population. *Zhivotnovadni nauki* 7-9, 36-42(Bg).

Odjakova, T., & Angelov L. (1998) Influence of selenium-iodine deficiency during pregnancy and lactation on milk yield, secretion of milk fat, milk protein in sheep of the Rhodope tsigai breed, *Zhivotnovadni nauki* 2, 45-48, (Bg).

Ruseva, D., Tencheva, E., & Donev, H. (1989). Fattening capacity and meat performance in male lambs of the Local Strandzhan breed, Purebred Tsigai and Tsigai type. *pp 137, Sofia, Bulgaria*. (Bg).

Tyankov, S. (1988). Improvement of the Tsigai breed of sheep for Southern Bulgaria, *Dissertation, pp 307 Sofia, Bulgaria*.

Yankov, I. (1990). An attempt to introduce genetic variability to increase the main productive traits in sheep of the Tsigai breed, *Dissertation, Troyan, pp. 122 Doctoral dissertation Sofia, Bulgaria*